

Woord vooraf

‘Sekten? Die had je toch in de jaren zeventig?’ Dat is de veelgehoorde reactie als ik vertel dat ik bezig ben met een boek over sekten. Dat er veel sektarische organisaties in Nederland bestaan, soms al tientallen jaren, weten weinig mensen. Dat deze organisaties vaak niet zo onschuldig zijn als ze lijken, willen weinig mensen geloven.

Dat blijkt wel uit de naïviteit waarmee overheidsinstanties zoals de Belastingdienst deze organisaties bejegenen. Sekten in Nederland genieten veelal de fiscale voordelen van stichtingen en hebben evenveel vrijheid als kerkgenootschappen om hun gedachtegoed uit te dragen. Wat zich werkelijk achter de voordeur van dergelijke organisaties afspeelt, lijkt niemand iets te kunnen schelen.

In België, Duitsland en Frankrijk is men veel verder in het onderzoek naar sektarische bewegingen en weet men veel beter welke organisaties er in eigen land actief zijn dan in Nederland.

Pas in juni 2012, naar aanleiding van het tv-programma *Undercover in Nederland* van SBS6, waarin de beweging Miracle of Love werd ontmaskerd, startte het WODC (onderzoeksbureau van het ministerie van Justitie) een onderzoek naar sekten in Nederland. Een onderzoeksbureau, Bureau Beke, is nu bezig met het verzamelen van getuigenissen van ex-leden van sektarische organisaties. De resultaten worden in 2013 verwacht.

Ik besloot eerder op onderzoek uit te gaan. Na lezing van het boekje *Spiritueel Misbruik* (2009) waarin psycholoog Aleid Schilder verschillende slachtoffers van sekten en paranormale genezers had geïnterviewd, ver-

moedde ik dat er veel meer sekten in Nederland moesten zijn dan bekend was.

Vanaf de zomer van 2010 verzamelde ik informatie uit openbare bronnen (journalistieke artikelen, boeken van deskundigen, rechtbankvonnissen, gegevens van het Kadaster en de Belastingdienst) en interviewde ik zowel deskundigen als ex-leden van acht sektarische bewegingen die heel verschillend van karakter waren en toch veel gelijkenis vertoonden met elkaar. In de interviews keken de ex-leden terug op deze tijd in de sekte.

Wat opviel was dat bijna alle ex-leden zich schaamden. Over het feit dat zij, intelligente mensen, zich zo hadden laten beetnemen op een kwetsbaar moment. Ze hadden zich laten vernederen, hersenspoelen en misbruiken. Dat zij zich hier niet schuldig om hoefden te voelen, konden ze soms moeilijk geloven. Ze konden het zichzelf niet vergeven.

Ook angst leefde nog duidelijk in hun hart. Angst voor represailles van de groep die zij, soms lang daarvoor, hadden verlaten, angst voor juridische stappen, bedreigingen, vervelende e-mails, inbreuk op hun privacy en nog meer.

Vandaar dat de meeste geïnterviewden in hoofdstuk 3 tot en met 11 een pseudoniem hebben. Op enkelen na, zoals Egbert Kobes, Ellen Heijmerikx, Guus Rinkens, Dingeman Boot, Evert de Jong en uiteraard de deskundigen. Sommigen staan er met alleen hun voornaam in. In de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 zijn daarnaast ook de namen van de bewegingen en hun leiders gefingeerd. De geïnterviewde bronnen waren te bang voor herkenbaarheid.

De bekende Britse sektedeskundige Eileen Barker noemt ex-sekteleden de slechtste bron van informatie voor hen die meer van sekten willen weten. Zij zouden uit boosheid en frustratie alleen maar negatieve verhalen kwijt willen. Deze waarschuwing heb ik bij het schrijven steeds ter harte genomen. Ik heb er voortdurend rekening mee gehouden dat bronnen geneigd zouden zijn rancune door hun objectiviteit heen te vlechten. Steeds heb ik dus gecontroleerd of zij geen foutieve informatie leverden. Daartoe interviewde ik telkens drie of vier ex-leden van dezelfde groep. De feiten die controleerbaar waren checkte ik en de subjectieve ervaringen toetste ik aan elkaar. Wanneer van een bepaalde gebeurtenis verschillende versies werden verteld, liet ik het verhaal geheel buiten dit boek. Voor zover ik gebruik heb gemaakt van anonieme bronnen, heb ik

deze onafhankelijk van elkaar gesproken en heb ik hun getuigenissen alleen maar opgenomen als zij hetzelfde, toetsbare verhaal vertelden.

Aan alle organisaties die in dit boek bij naam worden genoemd (in de hoofdstukken 5, 7, 8, 9 en 10) heb ik de belangrijkste citaten van de geïnterviewden voorgelegd met de vraag of ze hierop wilden reageren. Deze reacties heb ik aan het eind van het betreffende hoofdstuk steeds kort in een naschrift samengevat met een verwijzing naar de desbetreffende bijlage waarin de brief in zijn geheel werd opgenomen. In de bijlagen zijn alle e-mails en brieven die ik kreeg en ook al mijn reacties daarop integraal afgedrukt, zonder dat hier redactie op is gepleegd. Soms reageerde een organisatie niet, in deze gevallen heb ik dat vermeld in het naschrift.

Voor veel geïnterviewden is de periode waarin ze in de sekte zaten heel betekenisvol en afschuwelijk geweest. Het is daarom groots dat een aantal van hen deze nare periode in hun leven aangegrepen hebben om er sterker uit te komen. Aan hen draag ik dit boek op.

Waarom het zo moeilijk was dit boek te schrijven

Toen ik in het voorjaar van 2010 mijn onderzoek naar sekten in Nederland en Vlaanderen begon, begreep ik al gauw dat je nooit van ‘sekten’ maar altijd van ‘sektarische bewegingen’ moet spreken. Wie het woord sekte in de mond neemt in combinatie met een naam, kan al snel worden aangeklaagd wegens smaad en laster.

Dat merkte ik toen ik naar het IACSSO (Informatie- en adviescentrum inzake schadelijke sektarische organisaties) in België mailde voor een lijst van sekten in Nederland en België. Ik ontving het volgende antwoord:

Helaas kunnen wij u op bovenstaande vraag geen antwoord bieden, omdat er in België strikt wettelijk gezien geen ‘sekten’ bestaan, wel: ‘schadelijke sektarische organisaties’ of nieuwe religieuze bewegingen met een (potentieel) schadelijk karakter. We willen u er verder op wijzen dat er in België geen ‘lijst’ bestaat van sektarische organisaties. In de Belgische wetgeving die ten grondslag ligt aan de basis van het Centrum, is enkel een synoptische tabel opgenomen, dit is dus geen lijst.

Het IACSSO heeft al een aantal keren juridische procedures moeten voeren tegen organisaties die in het geweer kwamen tegen het feit dat het IACSSO onderzoek naar hen deed, kritische kanttekeningen bij hun aard zette en hen vervolgens tot ‘schadelijke sektarische organisatie’ bestempelde.

Als niets de naam sekte mag dragen, hoe kun je ze dan beschrijven?

Dat werd al vanaf het begin mijn probleem. En dat was niet het enige obstakel dat ik tegen zou komen in het onderzoek. Hier volgt een opsomming van problemen en valkuilen die het schrijven van een boek over sektarische bewegingen met zich meebracht.

Wat is nu eigenlijk een sekte?

Wat is een sekte, en wat is dat niet? Welke kenmerken maken dat een groep een sekte is? Dit is zeer lastig te definiëren. Degenen die met een dergelijke organisatie te maken hebben gehad, zowel ervaringsdeskundigen als wetenschappers en therapeuten, weten het wel. Zij kunnen ook namen van dergelijke organisaties noemen. Maar uit angst voor een juridische procedure, die sekten nu eenmaal snel aanspannen, zwijgen deze deskundigen liever.

Ik houd daarom de genuanceerde definitie aan van Fokko Oldenhuis, hoogleraar religie en recht aan de Universiteit van Groningen. Deze definitie is in het volgende hoofdstuk te lezen.

Bram Krol, een gereformeerde predikant die scherp in de gaten houdt welke kerkelijke gemeenten sektarisch worden of geworden zijn, heeft een eigen systeem ontworpen waarmee hij de ‘gezondheid’ van kerkelijke gemeenten test. Ook maakte hij een vragenlijst waarmee iedereen zelf kan testen hoe ‘geзд’ een religieuze, therapeutische of new-age-groepering is. Het is een gedegen, uitgebreide vragenlijst die de lezer op het goede spoor zet.¹ Niettemin schrijft Krol er zelf bij: ‘Vergeet niet dat de uitslag van deze vragen erg subjectief en onnauwkeurig is.’²

Het zijn er veel en ze zijn onzichtbaar

Terwijl de deskundigen discussiëren over definitie en aard van sekten, blijven de schimmige groepen in alle rust voortbestaan en vooral groeien. Daar zijn de deskundigen en ervaringsdeskundigen het wél over eens: het aantal sekten is in Nederland de laatste decennia gegroeid. Bram Krol schrijft het op zijn site, therapeuten als Ad Dekkers en Aleid Schilder zien steeds meer ex-sekteleden hun praktijk binnenkomen en deskundigen krijgen steeds meer e-mails van verontruste ouders.

Maar tot voor kort heeft niemand onderzocht hoeveel sekten er zijn, welke organisaties sektarisch zijn en hoe ze heten. Bureau Beke is sinds

medio 2012 bezig met onderzoek. Verder blijft het sektelandschap een heel onontgonnen, onbekend gebied.

Er zijn sterke aanwijzingen dat in afgelegen gebieden in Nederland, vooral in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel, veel ‘ondergrondse’ sekten bestaan. Dit blijkt uit uitspraken van geïnterviewde bewoners van dit gebied. Het zouden groepen en groepjes mensen zijn die veel bij elkaar over de vloer komen, seances of spirituele bijeenkomsten houden en voor de buitenwereld totaal anoniem blijven. De meeste sekten zijn zeer klein en tellen minder dan honderd leden.

In de zomer van 2010 kwam een familie van samenwonende broers en zussen in het Friese Minnertsga in het nieuws, nadat een van de broers dood in bed was aangetroffen. Het lijkt lag er al vier jaar zonder dat het een van de huisgenoten was opgevallen dat hij nooit meer beneden kwam. Hier zou sprake zijn geweest van een huiselijke sekte.

Aan de basis van deze laatste bewering liggen uitspraken van Maaïke (een pseudoniem), die in hoofdstuk 8 uitgebreid aan het woord komt over de Stichting ‘Uit de Bron van Christus’. Maaïkes zwager was de huisarts van de familie in Minnertsga en maakte het incident van dichtbij mee. Maaïke woont in een afgelegen gebied in Friesland en hoorde vaker dergelijke verhalen. ‘Er zijn in dit deel van Nederland meer sekten,’ zegt ze. ‘Omdat iedereen hier zo afgelegen woont, weet je niet van elkaar wat zich achter de voordeur afspeelt.’

Ook andere geïnterviewde bronnen in hoofdstuk 8, die in deze gebieden wonen, vertellen dergelijke verhalen. Op basis hiervan alleen al moet het aantal streng christelijke sekten op enige honderden geschat worden. De pinkster- en charismatische bewegingen – door de deskundigen sektarisch genoemd – groeien in ieder geval zeer snel.³ God is helemaal niet weg uit Nederland.

Wie zich erin verdiept, vindt al snel tientallen sekten. Ik zag mij daarom al snel gedwongen de oorspronkelijke werktitel van dit boek: *Sekten in Nederland en Vlaanderen*, te veranderen. Er bleken alleen in Nederland al zoveel groepen te zijn die onder dit predicaat konden vallen, dat ik wel tien boeken over ons land kon schrijven. Bovendien bleken de Belgen hun eigen sektelandschap al wel in kaart te hebben gebracht.

Om toch een zo veelzijdig mogelijke greep uit het Nederlandse sektaanbod te laten zien, heb ik acht groepen beschreven die onderling zo veel mogelijk verschillen vertoonden. Ik had echter net zo goed acht an-

dere organisaties kunnen beschrijven, gezien door de ogen van ex-leden. Het gaat hier dan ook werkelijk om het topje van de ijsberg.

Onbetrouwbare bronnen

De wereld van de sekten is een verborgen, vreemde wereld waarin niets is wat het lijkt. Hoe kon ik betrouwbare bronnen vinden die mij op weg konden helpen? Ik begon bij therapeut Ad Dekkers, wat een goede keuze was, omdat hij zeer deskundig en verstandig bleek.

Andere bronnen bleken pas na verloop van tijd minder betrouwbaar. Ze deden zich in eerste instantie verstandig voor, waarna tijdens of na het interview ineens bleek dat ze er een dubbele agenda op na hielden of bewust enkele belangrijke aspecten van hun verhaal verzwegen.

Zo sprak ik voor hoofdstuk 9 ('Ik was gek van geluk') met iemand die ik Menno noem. Hij is een en al vriendelijkheid en wil graag zijn medecursist Jeroen (een pseudoniem) polsen over een interview met mij. Jeroen werd psychotisch tijdens een bewustzijnstraining. Maar Menno wil Jeroen pas vragen als ik hem eerst interview over CSA (Centre for Self Awareness and Personal Development), de bewustzijns cursus die hij jaren daarvoor volgde. Deze wat vreemde eis willig ik in omdat ik Jeroen heel graag wil spreken.

Mijn indruk dat Menno wat apart is wordt verder versterkt als ik zijn website bekijk. Hij drijft een yogacentrum waar mensen voor tiendaagse retraites komen. Tijdens die periode mogen ze niet praten of lezen en geen contact met de buitenwereld hebben. Het enige wat toegestaan wordt, is af en toe een kort gesprekje met Menno. Zo kom je in het hier en nu, staat er op de site van het centrum te lezen. En: 'de diepere mechanismen van het bewustzijn' komen dan aan de oppervlakte.

'Mijn centrum wordt regelmatig een sekte genoemd,' vertelt Menno aan de telefoon. 'Wat ik met mensen doe, lijkt op CSA. Het is een snelkookpan waarin heel extreme emoties worden opgeroepen. Alleen zorg ik ervoor dat er niemand psychotisch van wordt.'

Het interview, een paar dagen later, verloopt goed. Hij vertelt hoe hij de CSA-cursus die hij volgde als een 'wedergeboorte' ervoer, een 'enorme bevrijding, alsof je voor het eerst seks hebt gehad'. Menno heeft echter ook veel kritiek op de trainers en denkt dat het de organisatie CSA vooral om geld te doen is.

Maar is Menno echt die integere leraar, die hij zegt te zijn? Menno geeft Vipassana-yoga, een variant die tot psychoses kan leiden, zegt hij zelf. ‘Tijdens retraites gebeurt het regelmatig dat mensen gek worden.’ Als ik nog een beetje doorvraag naar die psychoses, en naar een oefening die Menno bij CSA heeft moeten doen, wordt hij boos. Kennelijk heb ik een gevoelige snaar geraakt.

Ineens wil Menno stoppen met het gesprek. Waarom, dat kan hij niet uitleggen. Even later krijg ik een e-mail van hem. Hij schrijft dat hij verrast was dat ik zijn verhaal voor mijn boek wilde gebruiken. Hij dacht dat ik alleen wat wilde babbelen aan de telefoon, voor de achtergrondinformatie. ‘Ik ben blijven zitten met de indruk dat ik misleid ben.’

Als ik zijn verhaal toch gebruik, gaat hij schadevergoeding eisen, schrijft Menno. En: ‘Ik heb Jeroen geadviseerd niet met je te spreken.’ Maar hij heeft ook compassie met me. Ik mag gratis een seminar bij hem in Duitsland komen volgen. Dan kan hij me een ‘bredere kijk op spiritualiteit bieden’.

Per e-mail wens ik Menno veel succes.

Zich schuilhoudende leiders

Per sektarische beweging interviewde ik steeds drie, vier of meer ex-leden. Het blijkt genoeg, zo leert de ervaring, om een gedifferentieerd beeld van de organisatie te krijgen.

De meeste ervaringsverhalen liggen in een wat verder verleden. Het kost slachtoffers immers enige tijd om met afstand naar de gebeurtenissen en het eigen aandeel daarin te kunnen kijken. Daarom voeg ik aan het eind steeds een paar alinea’s toe met een update van de stand van zaken. Hoe gaat het nu met de leider, bestaat de groep nog?

Dan blijkt bij verschillende, nog springlevende beschreven organisaties dat de leider zich schuilhoudt. Al maanden-, soms jarenlang. Neem de Orde der Transformanten (hoofdstuk 5). Leider Robert Baart heeft zich al jaren niet meer in het openbaar vertoond. In de *Netwerk*-documentaire in 2008 was hij al ‘in retraite’. Ook volgelingen zagen hem in die tijd niet meer. In 2011 kwam Baart niet opdagen toen hij door de rechtbank van Rotterdam gehoord zou worden in de zaak-Bebelaar. Hij kon niet gedwongen worden te verschijnen omdat, zo legt het Openbaar Ministerie uit, ‘Baarts verblijfplaats niet bekend was’.

Leeft Robert Baart nog wel? Zijn plek als voorganger is ingenomen door een ander prominent lid; anderen hebben de leiding overgenomen, zeggen bronnen. Is er een machtsstrijd gaande? Bronnen vertellen dat Baart veel ruzie had met zijn vrouw Marla. Is hij weggegaan? Zou er een aanslag op hem zijn gepleegd door iemand binnen de groep? Heeft de schrijver van de dreigbrieven die de Orde zei te krijgen de daad bij het woord gevoegd?

Een even dik rookgordijn hangt rond Sonja de Vries, leidster van de Stichting 'Uit de Bron van Christus'. De genezeres ontvangt al jaren geen nieuwe patiënten meer, zeiden volgelingen tijdens de Open Avond in Grou (zie hoofdstuk 8). Ook vaste volgelingen zouden haar niet meer zien. Is er een machtsstrijd geweest die in het nadeel van Sonja werd beslecht? Verschillende geïnterviewden menen dat haar twee zoons de leiding van Sonja hebben overgenomen sinds haar man in 2008 overleed. Heeft de genezeres nog contact met de Engelen? Of is ze zelf bij hen? Ze moet inmiddels tegen de zeventig zijn.

Bange, terugkrabbende bronnen

Ex-leden van sektarische bewegingen willen graag geïnterviewd worden. Ze moeten hun verhaal kwijt en hebben ondervonden dat praten over ingrijpende gebeurtenissen die nog steeds van invloed op hun leven zijn het verwerkingsproces bespoedigen. Sommigen overwegen een officiële aanklacht. De wereld laten zien wat ze meegemaakt hebben.

'Wat een mooi verhaal. Ik was erg ontroerd toen ik het allemaal teruglas,' mailt een van de geïnterviewden mij als ze haar interview onder ogen krijgt. Een ander: 'Enorm, wat je me laat lezen. Het doet me veel pijn te weten dat onze dochter lid is van die club. Ik hoop niet dat je er last mee krijgt, maar iemand moet dit ter sprake brengen.'

Maar sommigen trekken zich uiteindelijk terug. Bang geworden voor represailles als het boek uitkomt. Jarenlang is hun voorgehouden wat de consequentie zal zijn van loslippigheid. Of ze hebben, aan de vooravond van het interview, nachtmerries gekregen. 'Ik ben me gaan realiseren met welke club ik van doen heb,' mailt een ex-lid van de Orde der Transformatanten mij. 'Sorry, maar mijn gezin is toch belangrijker dan het aanklagen van Robert Baart.'

Er zijn ook geïnterviewden die minder goed afstand kunnen nemen

van hun verhaal dan ze aanvankelijk dachten. Het blijkt dat zij mij kennelijk als een soort hulpverlener zagen en uit het oog verloren dat ik vragen stelde voor een te publiceren boek. Ze mailen hele epistels met verhandelingen over spiritualiteit. ‘Ik hoop je interesse gewekt te hebben voor een hoger doel dan je misschien tot nu toe met althans “ons” onderdeel van je boek voor ogen had. Als dat zo is, zou ik daar graag op korte termijn eens met je over van gedachten willen wisselen.’ Een weigering van mijn kant valt verkeerd.

Een enkeling voelt al tijdens het interview dat het een slecht idee was de gebeurtenissen uit het verleden op te rakelen. Iemand die lid was van de Noorse Broeders (hoofdstuk 10) vertelt mij een levensverhaal vol pijn en extreme gebeurtenissen die zij nog lang niet verwerkt heeft. Het herleven van de herinneringen maakt dat zij ten prooi valt aan depressies en zij vraagt mij het verhaal niet te publiceren.

Niets is wat het lijkt

Ik heb in mijn leven als journalist al veel mensen geïnterviewd. Je gaat er tijdens zo’n gesprek van uit dat iemand te goeder trouw is en de waarheid vertelt, althans volgens hemzelf. Dat is ook zo. Pas tijdens het onderzoek voor dit boek ondervond ik soms het tegenovergestelde.

Een aantal bronnen was heel waardevol en vertelde op een eerlijke wijze zijn of haar verhaal, dus zonder de eigen, af en toe minder positieve rol, te verzwijgen. Sommige geïnterviewden bleken er echter een dubbele agenda op na te houden.

Een voorbeeld is iemand die ik sprak over de Orde der Transformanten (hoofdstuk 5). Hij stelt zich voor als een slachtoffer van Robert Baart, de leider van deze Orde. Nadat de man naar eigen zeggen een verzoek van Baart had afgewezen om samen ‘mooie dingen te doen’, zou Baart erg boos op hem zijn geworden en hem de oorlog verklaard hebben. Zijn eigen rol in dit conflict verzwijgt hij. Dat wordt later duidelijk als hij zich grillig en dwingend opstelt jegens mij. De geïnterviewde wil tot in detail bepalen hoe zijn verhaal wordt opgeschreven, en ook geeft hij aanwijzingen voor inhoud en stijl van de rest van mijn boek. Als ik niet doe wat hij zegt, wordt hij heel boos. Uitspraken die hij eerder aan de telefoon deed trekt hij later terug. Hij bestempelt ze als ‘fantasie’.

Ook een paar andere geïnterviewden blijken achteraf, zo leert navraag

bij anderen, de zaken iets anders voorgesteld te hebben dan ze in werkelijkheid waren. Veelal gebeurt dit bij mensen die beschadigd zijn door hun leven in de sektarische beweging en geen overzicht meer hebben over hun situatie.

Hoe waardevol en waarheidsgetrouw zijn de uitspraken van een bron die zich onbetrouwbaar opstelt? Kun je goed gedocumenteerde verslagen uit sektarische bewegingen vertellen als je de verhalen van je bronnen maar ten dele kan checken; als je overgeleverd bent aan de luimen van de bronnen zelf en hun kijk op de werkelijkheid?

Meer dan eens kreeg ik het gevoel dat het hele project op losse schroeven stond. Als je ontdekt dat een bron gelogen heeft, bevind je je meteen in een schimmenrijk: wat is er waar, en wat niet? Wie heeft nog meer met de waarheid gesjoemeld? Wie heeft welke belangen? Gaat het hier wel om een sekte of is het een complot tegen een onschuldige?

Lammert Jansma, een wetenschapper die in 2010 promoveerde op de Stichting 'Uit de Bron van Christus' (hoofdstuk 8) mailde mij: 'Uw bronnen, het spijt mij het te moeten zeggen, zijn voor een groot deel niet betrouwbaar en reageren bovendien ad hominem.'

Toch ging ik door. Juist de glibberigheid van dit onderwerp geeft dit boek bestaansrecht. Juist omdat mensen met ervaringen in sektarische bewegingen bij voorbaat al niet worden geloofd, kunnen deze groepen floreren.

Daarnaast verleenden de geïnterviewden elkaar onbedoeld geloofwaardigheid. Omdat ik verschillende ex-volgelingen van een bepaalde sekte onafhankelijk van elkaar sprak, konden zij niet samenspannen of gezamenlijk leugens verspreiden. En toch completeerden ze samen het beeld van een beweging, een leider, een sfeer, een web van psychologische processen waarbij ze elkaar aanvulden en verduidelikten. Zo zijn er toch gedetailleerde, redelijk waarheidsgetrouwe beelden opgerezen over de gang van zaken in dergelijke organisaties.

Ongrijpbaarheid van de organisaties

Met de ervaringsverhalen van ten dele onbetrouwbare getuigen moest ik het doen. Want feitelijke checks waren vaak ondoenlijk of leverden niets op. Had de pedofiele leraar Piet Versluis (hoofdstuk 8) echt een taakstraf gekregen? Het was nergens te vinden. En dan het verhaal over een jonge-

tje dat onder verdachte omstandigheden de groep rond Pierre Krul had verlaten (hoofdstuk 7). Alle vier de geïnterviewden hadden hem gekend en getuigden dat hij zeker had bestaan. Maar wat er precies was gebeurd, viel niet meer te achterhalen. Ik heb het verhaal dus maar geschraapt.

Pogingen om leiders te ontmoeten slaagden vaak niet. Een lezing van Boparo (hoofdstuk 3) op de Technische Universiteit Delft werd geannuleerd omdat de goeroe wegens vliegstakingen in India niet over kon komen. Maar waren er op die dag wel stakingen op de Indiase vliegvelden? Het viel niet te achterhalen.

Ook bleek meer dan eens dat de sektarische organisaties en vooral de leiders alle mazen van de wet wisten te vinden. De Stichting 'Uit de Bron van Christus' (hoofdstuk 8) kreeg van zowel de Raad van de Journalistiek als de rechter gelijk omdat de *Leeuwarder Courant* meer onderzoek had moeten doen omtrent de bewering dat leidster Sonja de Vries schuld had aan de dood van de zevenentwintigjarige Peter dan alleen het interviewen van twee ouders.

De Inspectie voor de Gezondheidszorg weigert nader onderzoek te doen naar Peters dood omdat de groep van Sonja de Vries geen zorginstelling is en de Stichting officieel geen behandeling of therapie biedt als alternatief voor de reguliere gezondheidszorg. Geen instantie voelt zich verantwoordelijk voor het onderzoek naar de aantijging dat Sonja de Vries een van haar volgelingen medische hulp zou hebben onthouden. En zo blijft alles bij het oude en weet nog steeds niemand wat zich binnen de muren van Sonja's boerderij afspeelt.

De Noorse Broederschap (hoofdstuk 10) verdiende veel geld door volgelingen bij grote bedrijven als Hema en Gamma te laten werken, zonder premies en loonheffingen aan de Belastingdienst te betalen. De Broederschap meende dit te kunnen doen omdat ze afspraken met de Belastingdienst gemaakt had rond deze bijzondere constructie. Pas toen de zaak in de media was geweest, trad de Arbeidsinspectie op. Uiteindelijk bleek de Broederschap dankzij een wel heel bijzondere constructie legaal te hebben gehandeld. Maar dit werd pas na gedegen wroetwerk duidelijk. De media vermeldde geen vervolg op deze zaak en het ministerie van Financiën wilde er uit privacyoverwegingen helemaal niets over kwijt.

Dan de moordaanslag waarbij twee leden van de Orde der Transformatanten (hoofdstuk 5) verdacht werden. De verdachten werden vrijgesproken op 3 februari 2012, maar het Openbaar Ministerie is ervan over-

tuigd dat ze de aanslag wel op hun geweten hebben en is in hoger beroep gegaan. Deze zaak dient nog.

Het vonnis zit vol onduidelijkheden. Kennelijk kan ook grondig politieonderzoek geen helderheid verschaffen in deze zaak, waarin veel moeite werd gedaan dingen toe te dekken. Leider Robert Baart kon zomaar wegblijven van een getuigenverhoor op de rechtbank en zo het onderzoek frustreren (meer informatie hierover in hoofdstuk 5). De zaak toont het kennelijke onvermogen van de Nederlandse staat in de omgang met sektarische bewegingen.

De actualiteit haalt je in

Het mailtje van Joris (hoofdstuk 9) komt precies een dag voor mijn allerlaatste deadline: CSA stopt ermee. Deze organisatie, die persoonlijkheidsontwikkelingstrainingen geeft (hoofdstuk 9), heeft een mail naar al haar (oud-)deelnemers gestuurd:

Lieve (oud-)deelnemer,

In september starten we ons 14de en laatste trainingsseizoen.

Ruim 13 jaar geleden zijn we gestart met een doel voor ogen om mensen (particulieren) middels open trainingen te ondersteunen in een proces van bewustwording en persoonlijke groei. Onze visie hierbij was om een bijdrage te leveren aan een omgeving waarin mensen zich verbonden en geïnspireerd voelen en belangrijke stappen zetten in het creëren van een leven dat hun lief is.

Als we om ons heen kijken zien we dat we onze bijdrage hierin hebben geleverd. We zien dat het bewustzijn in onze samenleving in het afgelopen decennium significant is gegroeid en het belang van bewustwording, voelen, verbondenheid, persoonlijke groei en spirituele ontwikkeling algemeen wordt erkend en inmiddels als 'normaal' wordt beschouwd.

In de afgelopen 13,5 jaar hebben duizenden van onze ruim 30.000 deelnemers gekozen om zich te ontwikkelen op het gebied van coaching en training. Zelf hebben we ruim 150 coaches en trainers opgeleid, waarvan velen actief en succesvol zijn in het ondersteunen van

anderen. Aan hen dragen we dan ook met vertrouwen het stokje over.

We organiseren voor (oud-)deelnemers een informatieavond, waarin John Schrederhof deze keuze zal toelichten en vragen zal beantwoorden. (...) Later dit jaar nodigen we je graag uit voor een bijzonder samenzijn in november, om ten slotte eind december definitief de deuren te sluiten.

Met liefde en respect,
Team van CSA

Moet ik nu mijn hele hoofdstuk 9 over de bewustzijnstrainingen aanpassen? Ik besluit het niet te doen. CSA stopt er dan wel mee, maar Joris en zijn lotgenoten hadden hun ervaringen net zo goed opgedaan kunnen hebben bij een andere organisatie die in persoonlijkheidsontwikkeling doet. Uiteindelijk komt het allemaal op hetzelfde neer.

Bovendien geloof ik niet dat CSA er echt mee stopt. Natuurlijk hebben nog lang niet genoeg mensen de ‘belangrijke stappen gezet in het creëren van een leven dat hun lief is’. Er valt nog genoeg geld te verdienen aan dit soort trainingen. Alleen sluit ik niet uit dat CSA dit waarschijnlijk onder een andere naam of op een iets andere manier gaat doen.

Misschien heeft de organisatie wat te veel concurrentie ondervonden van het Business Bootcamp van Nisandeh Neta, die een heel weekend voor slechts 47 euro aanbiedt? Of is het gewoon de crisis die deelnemers weghoudt van de inspirerende CSA-cursussen? Joris, geïnterviewd in hoofdstuk 9, denkt van wel. ‘Er was minder animo. De laatste keer dat ik daar was waren we maar met tien deelnemers.’

Misschien is, op het moment dat u dit leest, Kees (hoofdstuk 4) gestopt met zijn workshops. En is er van de kring rond Boparo (hoofdstuk 3) niets meer over. Misschien is Nico Dijkgraaf (hoofdstuk 6) ineens tot inkeer gekomen en leidt hij een respectabel leven. Misschien is Sonja de Vries (hoofdstuk 8) inmiddels overleden.

Het maakt niet uit. Dit boek gaat niet alleen over die specifieke bewegingen. Dit boek gaat over tijdgeest, psychologische processen, machtsrelaties en hoe het een tot het ander kan leiden. Ik hoop hiermee een inzichtje in de menselijke geest te hebben gegeven. Opdat wij mensen onszelf en ons handelen weer een klein beetje beter begrijpen.